

biblioteca rao

URSULA RICHTER

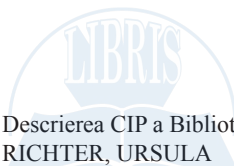
Surâsul gheisei

Secrete ale artei japoneze de a trăi

Traducere din limba germană:
CORNEL STOENESCU

editura rao

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RICHTER, URSULA

— Surâsul gheșei / Ursula Richter; trad.: Cornel Stoenescu. —

București: Editura RAO, 2011

ISBN 978-606-609-048-3

I. Stoenescu, Cornel (trad.)

821.112.2-31=135.1

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

URSULA RICHTER
Das Lächeln der Geisha
© 2005 by Verlagsgruppe Lübbe GmbH & Co. KG,
Bergisch-Gladbach
Toate drepturile rezervate

© RAO International Publishing Company, 2007
pentru versiunea în limba română

2011

ISBN 978-606-609-048-3

Lui Heiner, care s-a mutat...

Desori gheișelor li se spune în limba
japoneză *cho-cho* – fluture.
Acest obicei frumos a fost preluat în grafia cărții.

CUPRINS

Pentru introducere în atmosferă / 9

MIT ȘI REALITATE / 11

În țara gheișelor / 13

Ce știm despre gheișe / 19

În căutarea gheișei Butterfly / 31

Mitul Japonia / 47

ASCENSIUNEA GHEIȘEI – DE LA FATA CARE
DANSEAZĂ PÂNĂ LA ARTISTĂ / 59

Originile gheișei se regăsesc în secolul al XVIII-lea / 61

Prima gheișă: o revoluționară a artei rafinamentului
viclean / 89

Samurarii pierd din importanță / 111

A DEVENI GHEIȘĂ / 137

Întâlniri cu o gheișă / 139

Reîntoarcerea la valorile tradiționale / 155

Când gheișă dansează / 183

Shamisen, Koto și Biwa / 199

La ceai cu o gheișă / 203

Artiste fără cultul starului / 207

O maiko nu este și gheișă / 213

De ce gheișă există și astăzi / 225

DRAGOSTEA ȘI LUMILE DIN JAPONIA DE
ASTĂZI / 241

- O gheișă din Tokio / 243
- Ce gândesc japonezii despre gheișe / 253
- Transformarea în gheișă / 261
- Dragoste și erotism / 265
- Surâsul gheișei / 287

ANEXĂ / 297

- Mulțumiri / 299
- Lista termenilor japonezi / 301
- Index foto / 307
- Bibliografie selectivă / 309
- Indice / 311

PENTRU INTRODUCERE ÎN ATMOSFERĂ

În urmă cu ceva vreme am luat parte la un eveniment cu Mineko Iwasaki, o fostă gheișă.

Da, Mineko era delicată și drăguță și dansa fermecător pe melodia interpretată la *shamisen*, surprinzător de profund și de pământean.

Până în acest punct imaginea unei gheișe corespundea cu așteptările publicului.

Oamenii veniți la ceremonie sunt amabili și se așteaptă la dezvăluiri de secrete exotice. Secretele gheișei Mineko.

– Și cum este cu dragostea? Întrebă o femeie.

– Dacă un bărbat devine obraznic, răspunde Mineko Iwasaki, gheișă îl respinge energic și scurt. O gheișă nu este o curtezană.

Rezerve în rândul ascultătorilor.

Sunt uimită: aici are loc o destrămare a vrăjii clișeului gheișei?

Mineko povestește despre viața ei în casa gheișelor, printre altele spune că gheișă își rade fața zilnic, pentru a avea o piele ireproșabil de netedă.

Poftim?

O gheișă nu este de la natură frumoasă ca în povești? Acțiunea rasului nu ar putea să fie doar simbolică, poate cu un brici din bambus plimbat peste față?

10 Ursula Richter

– Nu, răspunde Mineko și privește mirată publicul. Nu, gheișa se rade cu un brici de ras absolut normal.

Oamenii din sală se uită unii la alții nelămuriți și dau din cap cu neîncredere.

Mineko Iwasaki poartă un chimono despre care spune că ar fi extrem de prețios și inimaginabil de scump, un unicat croit doar pe măsura ei.

Chimonoul este în dungi colorate sobru, în care predomină maroul, simplu și pare făcut în casă.

Spectatorii încă mai zâmbesc amabil, totuși dezamăgirea nu poate fi trecută cu vederea; de la o gheișa s-ar fi așteptat la un chimono decorativ, brodat splendid, fabulos.

Însă oamenii nu își lasă distrusă atât de ușor imaginea cu privire la o gheișă: se poate ca Mineko să nu fie o gheișă veritabilă sută la sută.

Când Mineko Iwasaki își semnează biografia, pictându-și cu pensula numele ei în japoneză, publicul re trăiește în sfârșit senzația secretului. Scrisul este contemplat cu uimire, în extaz: cu siguranță că acesta este mesajul unei adevărate gheișe!

În realitate, este doar o semnătură japoneză cât se poate de obișnuită.

MIT ȘI REALITATE

ÎN ȚARA GHEIȘELOR

Călătorul care vine în Japonia din Occident va întâlni, pe străzile metropolelor și ale satelor, japoneze îmbrăcate normal, ca în Vest, care nu se deosebesc de femeile altor națiuni industrializate din lume.

Ce se întâmplă, așadar, în mult citata „țară a gheișelor“? Călătorul se va întreba: Unde sunt gheișele cu splendorile lor chimonouri?

Prima mea întâlnire cu o gheișă a avut loc cu ușile închise. Pe atunci soțul meu și cu mine trăiam deja de mai mulți ani în Japonia. Profesorul Takahama, medic legist, un bărbat de vază și bogat din insula japoneză sudică Kyushu ne invitase, ca și în alte dăți, la cină.

Un șofer de taxi în uniformă bleumarin și cu mănuși albe ne-a condus de data aceasta pe o străduță întunecată, fără trecători, de la marginea orașului. Felinare vechi abia dacă luminau o fâșie îngustă din marginea străzii, în depărtare se auzea lătratul isteric al unui câine, probabil unul din acei shiba japonezi, semănând a vulpe, și profesorul s-a scuzat pentru strada neasfaltată pe care taxiul nostru hurducănea de parcă am fi mers cu un car cu boi.

Taxiul a oprit. Cu excepția unei porți înguste, mâncate de vreme, nimic nu lăsa să se bănuiască faptul că ne-am afla într-o zonă de locuințe, ori chiar în fața unui restaurant. Pini, un hățiș de bambuși și cedri singuratici mărgineau drumul.

14 Ursula Richter

Pe poartă nu se afla nimic în afară de o simplă tăbliță din lemn, cu un nume. Scrisul fiind în japoneză, nu îl puteam citi.

Deci aici locuia gheișa.

Șoferul opri motorul, stinse farurile și se pregăti de o așteptare mai îndelungată: își lăsă spătarul scaunului în poziție de dormit, încă mai înainte ca noi să fi trecut de poartă și să ne fi îndreptat pe plăcile de piatră, năpădite de mușchi, pe lângă mai multe tufe de hortensii albastre precum cerul, către intrarea casei joase, construite din lemn.

Ușa lată glisantă se deschise și o fată gingașă, în chimonos de culoarea liliacului, cu o eșarfă imprimată cu flori multicolore, ne salută îngenunchind și înclinându-se atât de mult încât păru că atinge podeaua cu fruntea.

Tânăra era servitoarea casei.

Ne dădu sandale împletite din paie de orez și, așa cum se obișnuiește peste tot în Japonia, a trebuit să lăsăm încălțăminte noastră la intrare.

Apoi ne conduse aplecată, plină de venerație și cu privirea în podea, printr-un gang scurt și printr-o altă ușă glisantă. Ne-am așezat pe niște splendide perini din mătase, la o masă joasă din lemn, aflată în mijlocul încăperii cu podeaua acoperită cu rogojini din paie de orez.

Încăperea care mirosea a lemn de camfor era goală – cu excepția mesei din lemn la care stăteam, a unui aranjament artistic din crenguțe și iarbă, și a unui tablou-rulou aflat într-o nișă mai înaltă a peretelui. După cum am aflat mai târziu, tabloul reprezenta un poem clasic.

Profesorul se așeză cu picioarele încrucișate pe o pernă, în timp ce eu, așa cum se cade în Japonia pentru o femeie, m-am așezat îngenunchind. Dar după câteva minute mă dureau picioarele atât de tare, încât a trebuit să le întind sub masă.

Masa din lemn era acoperită cu tăvi lăcuite, pe care erau aranjate felurite farfurioare din porțelan scump, cu legume și

rămurele de flori; pe un suport din porțelan cu model albastru erau bețișoare roșii, lăcuite, cu care se mânca.

De undeva răsună vocea caldă a unei cântărețe. Profesorul ne spuse că era vorba despre Hibari Misora, decedată în 1989, o Edith Piaf a Japoniei. Oricare japonez cunoaște celebrele ei cântece, cum ar fi *Ringo oiwake* (Cântecul florilor de măr) sau *Kanashii sake* (Vin – melancolie). Privirea ne-a căzut pe o curte interioară iluminată: un aranjament dezordonat, plin de armonie, din pietre, arbori pitici și un mic iaz cu frunze de nuferi.

După ce tânăra servitoare ne-a lăsat singuri, profesorul s-a aplecat către soțul meu și cu un semn făcut cu ochiul ne-a adus la cunoștință că acum puteam să ne considerăm în punctul culminant al serii: proprietara acestei case este iubita unui înalt politician, este o gheișă, căreia politicianul i-a răscumpărat în urmă cu mulți ani contractul prin care era legată de casa gheișelor. De atunci ea era soția lui secundară. El a pus să fie construită pentru ea această casă în stilul vechi japonez și a mobilat-o corespunzător; aici – ferit de publicitate – o întâlnea pe ea și-i primea pe iluștrii lui prieteni. Profesorul Takahama făcea parte din acest august cerc. După cum ne-a asigurat, ne puteam considera oaspeți de onoare.

Eram foarte tensionați.

În sfârșit, în încăperea a intrat ea, doamna Kimiko. Era o frumusețe gingașă și timidă. A alunecat către noi pe împletitura din paie de orez și ne-a salutat cu o înclinare plină de respect. Surâsul ei sfios și strălucirea rece emanată indicau o femeie care nu zăbovea cu plăcere în lumina orbitoare a publicității, ci prefera planul secund, protejat.

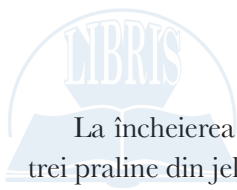
Mai întâi, a schimbat cu profesorul câteva amabilități, fraze banale, deși intimitatea specială dintre ei era ușor de sesizat. Era perfect fardată, pielea avea aspect luminos și pudrat, fără acea pastă albă care ar fi fost de prisos la o asemenea ocazie – după cum ni s-a explicat ulterior. Părul negru, strălucitor era

ridicat într-o coafură înaltă, netedă, cu ajutorul unor ace de păr din jad și cu câțiva piepteni ornamentali.

Ne-a turnat bere dintr-o sticlă în micile pahare din cristal pe care le luasem drept pahare de apă, dar apă nu ni s-a oferit nici mai târziu. În Japonia este obiceiul ca oaspeții să fie întâmpinați cu bere. Mai târziu doamna Kimiko ne-a umplut ceștile din porțelan cu sake.

Stătea în poziția tradițională cu spatele drept, având întreaga atenție îndreptată asupra profesorului, fiecare cuvânt ieșit din gura acestuia părând că o fascinează. Vorbeau în japoneză. În timp ce el îi vorbea evident despre noi, ea își îndrepta mereu privirea către soțul meu și către mine, cu ochi strălucitori și exclamații de surprindere, aproape exuberante, în totală contradicție cu comportamentul ei de până atunci. Ne încurajă să bem, încercă să ne explice în engleză în ce constau felurile de mâncare aduse între timp de tânăra servitoare: opere de artă pentru ochi și papile gustative, aranjate pe platouri și în boluri lăcuite, apariții de poveste din plante și legume marinate din munți, din pești rari, o carne de vită excelentă și cel mai bun orez din provincie. Bucătarul fusese angajat de ea doar pentru noi – după cum am aflat de la profesor – căci alți oaspeți nu mai fuseseră invitați, iar după pregătirea bucatelor bucătarul părăsise neremarcată casa, în timp ce noi, după masa rafinată, puteam să ne bucurăm în continuare de ospitalitatea gheișei.

Doamna Kimiko purta un chimono în diferite nuanțe de verde, cu o eșarfă asortată la culoare, ornată cu frunze brodate de arșar. Un chimono deosebit de simplu, cu desăvârșitul licăr, cu foșnetul ușor, cu acea aură de eleganță de curtean pe care numai mătasea o oferă. Acesta îi cuprindea perfect silueta, ca turnat, nici o cută nu cădea strâmb, nici un fald nu ieșea în evidență. Doar ochii ei înguști, cu sclipiri negre, gura ei și mâinile ei se mișcau în timp ce ea veghea ca noi să ne simțim bine.

La încheierea mesei, după ce ca desert degustaserăm încă trei praline din jeleu de pastă dulce de fasole, doamna Kimiko zâmbi când ne-am alăturat laudelor profesorului privind gustoasele feluri, făcu o plecăciune și părăsi încăperea. După puțin timp reveni cu un instrument muzical, o lăută cu gâtul lung, denumită *shamisen*, și începu să cânte pentru noi. Nu mi-a plăcut în mod deosebit sunetul fornăit al coardelor. Dimpotrivă, soțul meu asculta atent cântecul doamnei Kimiko și din privirea lui mi-am putut da seama că era încântat de sunetele ciudat de provocatoare. Doamna Kimiko zâmbi și lăsă deoparte instrumentul. Pentru câteva clipe luă înfățișarea femeii care a trăit ani de-a rândul în ceainării și care posedă arta de a vrăji inimile bărbaților.

Când profesorul a rugat-o să danseze, a executat un dans al evantaiului, pe muzica unui casetofon adus în cameră de servitoare.

Părea fragilă, se mișca extrem de mlădios și de elegant. Era greu de crezut că avea patruzeci de ani, după cum ne destăinuise profesorul. După dans primi complimentele noastre cu un surâs modest și cu multe plecăciuni.

După puțin timp apărură servitoarea aducând apă fierbinte. Doamna Kimiko pregăti pentru noi ceai verde, semn că vizita se apropia de sfârșit. Fix la ora douăzeci și unu profesorul se ridică, se înclină mulțumind, iar noi l-am urmat surprinși de finalul brusc.

Doamna Kimiko ne conduse la ieșire, unde aștepta servitoarea cu pantofii noștri. Doamna Kimiko se despărți de profesor cu o plecăciune deosebit de adâncă și ne urmă până la pragul ușii de la intrare. Strigă *bye, bye* și *sayonara* încă mult timp. Am întors pentru ultima dată privirea înainte de a coti după tufișurile de bambus îndreptându-ne spre stradă: o siluetă în lumina slabă a felinarelor casei, încremenită într-o plecăciune desăvârșită – așa mi-a rămas în amintire gheișa Kimiko.

Șoferul taxiului ne aștepta în ținută corectă în luxoasa mașină, iar eu am avut ciudata senzație că tocmai veneam de la o reprezentație teatrală privată.

Cunoscusem o gheșă. Trăia singură, avea o servitoare și iubitul ei o vizita – aflasem eu – atunci când îi permiteau programul și obligațiile familiale. Înțelegeam că ducea o viață liniștită, ordonată și fără griji financiare, în casa ei concepută în stilul tradițional japonez, în mediul înconjurător rural. Dar rămânea secretul ei dacă era mulțumită ori chiar fericită.

Seara petrecută la doamna Kimiko mă lămurise că existau posibilități diferite de a fi gheșă. La fel ca majoritatea europenilor, nu aveam o imagine clară sau concretă a unei gheșe.

CE ȘTIM DESPRE GHEIȘE

VISUL DESPRE GHEIȘĂ

„Madame Butterfly“ este o poveste romantică, care astăzi pare depășită. Cu toate acestea, în țările cu o cultură occidentală interesul față de gheișe nu s-a stins.

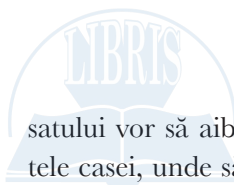
Într-o lume în care la ordinea zilei se află disputa cu femeile independente, bătaioase și conștiente de sine, mulți bărbați visează la soții supuse și blajine.

În schimb, multe femei visează în secret la capacitățile misterioase ale unei gheișe, pentru că ele trăiesc într-o lume în care arta parteneriatului le cere mai mult decât respectarea de drepturi și obligații egale: femeia modernă din cultura occidentală s-a transformat într-o superfemeie, care pe lângă cariera profesională și rolul de mamă trebuie să răspundă și cerinței de a putea să trăiască o legătură sentimentală fericită, care – dacă vrea să își păstreze fericirea – necesită multe alte trucuri și care acceptă cu recunoștință orice gen de ajutor. Printre sfaturile bune sunt cuprinse și acelea din așa-numitele reviste pentru femei care apelează la modele din Orientul Îndepărtat, drept exemple pentru o viață amoroasă împlinită, cum este un articol din revista pentru femei *Cosmopolitan*, din octombrie 2003, despre „Arta iubirii la gheișe: învățați de la gheișele mândre, inteligente, care sărbătoresc eroticul ca pe o petrecere a senzualității“.

Nu puține femei speră să se familiarizeze în acest fel ori prin alte modalități asemănătoare, cu secretele gheișelor și să învețe a le stăpâni magia prin cursuri rapide, pentru a putea să înlănțuie un bărbat. Ele speră ca, în final, prin cunoștințele unei gheișe să creeze o legătură ideală. În definitiv, se afirmă că gheișa posedă cheia îndeplinirii acestor visuri.

Această concepție este împărtășită chiar și de femeile din satul japonez Tobiki, în comedia lui John Patrick *Gheișa căpitanului Fisby – Mica ceainărie* (după povestirea lui Vern Sneider *The Teahouse of the August Moon*), care făcea furori pe Broadway prin anii '50. Ele urmăresc, cu o indignare tot mai accentuată, cum se comportă bărbații lor față de gheișele Floare de lotus și Floare de siminoc, sosite pe neașteptate în sat: bărbații satului admiră gheișele, vor să li se facă utili, își rezervă timp pentru ele, le consideră chiar mai importante decât munca lor, în timp ce pe propriile soții le tratează ca pe niște servitoare. Femeile nu vor să mai admită asta. Vor să devină și ele gheișe, căci „vedeți bine cum toți bărbații se țin după Floare de lotus și Floare de siminoc“, spune traducătorul japonez al căpitanului Fisby. Femeile se întrebă ce au aceste gheișe și ele nu au și îi cer mai întâi primarului satului tot ce le poate face să concureze cu gheișele în privința aspectului exterior: mătasuri pentru chimonouri, pudră albă, parfumată și alte ustensile pentru machiat, accesorii precum: eșarfe splendide, sandale din materiale divers colorate și evantaie elegante. Mai cer să fie instruite de gheișe într-un „program educativ democratic“. Vor să învețe să devină gheișe. Țelul lor este de a fi băgate în seamă de soții lor și de a realiza împreună un parteneriat.

De aceea, nu se preocupă doar de modul cum să conducă ceremonialul ceaiului și să învețe arta de a purta o discuție, ci vor și să învețe să râdă, să cânte la instrumente muzicale și să interpreteze cântece frivole ca o gheișă. În final, toate femeile

satului vor să aibă câte o mică ceainărie în grădina din spațele casei, unde să vină bărbații și să discute cu ele la un ceai de una, de alta, despre politică și natură, să împartă cu ele sentimentele romantice și momentele de fericire, așa cum se procedează într-o ceainărie a gheișelor.

Povestirea nu răspunde la întrebarea dacă femeile din sat au avut succes după școlarizarea lor ca gheișe.

Autorul american operează cu concepțiile despre căsătorie care sunt importante în cultura occidentală: o căsătorie trebuie să fie un parteneriat în care partenerii trăiesc împreună după principii democratice. Responsabilitatea pentru funcționarea unui asemenea parteneriat revine totuși exclusiv femeii: soțiile trebuie să reunească toate rolurile feminine – gospodină, mamă și iubită (gheișă).

În viața de zi cu zi a perechilor japoneze nu există totuși o contopire a soției cu gheișa, căci în Japonia se spune: calitatea de soție și calitatea de gheișă nu se potrivesc una cu alta.

IMAGINI ALE GHEIȘEI

Sub un *torii* lăcuit în roșu al porții deschise care marchează începutul drumului sacru către un templu shinto, având în fundal o pădurice de pini cu câțiva cireși, stau două japoneze cu umbrele de soare, într-o plecăciune ceremonioasă.

Una din ele poartă un chimono violet cu flori de crizantemă multicolore; *geta*, tradiționalele sandale, și umbrela sclipesc în aceleași nuanțe, eșarfa lată, de culoarea mandarinelor este împodobită cu ornamente violete. Cealaltă poartă un chimono verde ca marea, brodat cu glicine pe margini și pe mânecile late și lungi, iar eșarfa este din brocart verde-auriu irizant. Pe umbrelele lor pictorul a desenat cocori în zbor printre frunzele de bambus fine. În picioare au șosetele specifice

tabi, albe ca puful de cocor. Se asortează cu viu coloratele geta cu tălpile înălțate.

Totul reprezintă o imagine de o eleganță și o frumusețe unice, o imagine pe care privirea se odihnește cu plăcere și care îi induce privitorului occidental ideea că ambele femei japoneze sunt gheișe.

În cultura noastră noțiunea de gheișă pare să facă parte din cunoștințele generale. Așa cum am stabilit cu ocazia unui sondaj realizat pe un număr de o sută cincizeci de persoane din diferite orașe din Germania, cuvântul „gheișă“ declanșează în mintea femeilor și a bărbaților două imagini: una este a unei prostituate, a unei întrupări tainice de plăceri lumești și visuri celeste, într-un ambient paradiziac–exotic. Cealaltă este imaginea unei ființe supuse, pasiv-fidelă, care iubește prin sacrificiu de sine.

Din vechime și până acum, se presupune că gheișă face parte din caracteristica japonezelor și că fiecare japoneză poate fi descrisă și ca o gheișă. De aici și mult folositul clișeu al Japoniei ca „țară a gheișelor“. În gândirea noastră occidentală, s-a păstrat contradicția dintre Japonia, pe de o parte, ca una dintre țările cele mai moderne din punct de vedere industrial, cu o tehnologie avansată, și pe de altă parte a unei „țări a gheișelor“, în care în fața ochilor avem o țară cu iz tainic, exotic și arhaic. Reportaje intitulate „Femeile care vor să facă carieră o duc greu în țara gheișelor“ (*Süddeutsche Zeitung*, 30 august 2001) sau „În țara gheișelor femeile se rup de tradiție“ (*Der Spiegel*, 19/2001) creează impresia că fiecare japoneză tinde să fie o gheișă și că acolo lumea femeilor ar fi controlată de comportamentul gheișelor.

Dintre persoanele chestionate de mine, cele mai multe credeau că știu câte ceva despre ființa care se ascunde în spatele noțiunii de gheișă.